JURE KAŠTELAN

Pjesnik i književni teoretičar Jure Kaštelan (biografija do izbora za izvr. člana objavljena je u Ljetopisu JAZU, knj. 68) svakako je jedna od najaktivnijih i najprisutnijih pojava suvremene hrvatske i uopće suvremenih jugoslavenskih književnosti. Više dubok nego plodan, pomnjiv i odmjeren u teoretskoj misli i u pjesničkom izrazu, Kaštelan je zreo već od prvog nastupa, izvoran u doživljaju i pouzdan u misaonom oblikovanju.

Javio se pred sam drugi svjetski rat silovito, snažno, izazvavši svojim stihovima i poetske znalce i tadašnje policijske vlasti. Njegova mladenačka zbirka stihova *Crveni konj* (1940) posvjedočila je novu, neobičnu, posve osebujnu lirsku osobnost. Bilo je to vrijeme dramatičnih zbivanja i još dramatičnijih slutnja. Kaštelanova se lirika mladenački samopouzdano smjestila među pjesničke svjetove kakvi su tada bili Ujević, Krleža, preminuli ali u taj čas itekako djelatni A. B. Šimić, Cesarić, Tadijanović, Alfirević, Ivanišević, Goran: pa i pokraj takvih imena jasno se ocrtavala ova moderna senzibilnost što je u hrvatsku liriku unosila iskustva do kojih se dovinuo Lorca i ona koja je, u Krležinu »Pečatu« razotkrila bujna Davičova retoričnost. Upravo ta dva posljednja imena pokazuju osnovni smjer Kaštelanova lirizma: modernost i angažiranost. Ponesen Tinovim puntarstvom i poetskim snovima, Kaštelan je od najranijih dana spoznao temeljnu istinu da su poetski snovi i povijesna zbilja krvno vezani, da pjesnik, ako sanja, ne mašta o neostvarivom, nego svjedoči u ime čovjekove budućnosti. Lorkina Andaluzija u Kaštelana je junačka i lirska Cetinska krajina, s vodama i jablanovima, sa zlogukim sjenama i čudesnim topotima; Lorkina Espana, Iberija postala je Kaštelanova Kroacija, Krvavija: čežnja ljepote i mračni simbol neizbježnog »krvoprolјeća«. Već ta sablasna kovanica-izmišljenica svjedoči i o stavu i o postupku Kaštelanovu. Policija je zbirku zabranila; zbirka je nadglasala i vlasti i vrijeme, učinivši Kaštelanov politički izbor proljeća 1941. i logičnim i jedino mogućim.

U hrvatskoj ratnoj lirici, među velikim hrvatskim partizanskim pjesnicima, Kaštelanovo je mjesto jasno i nezamjenjivo: pokraj Nazorovih pjesama *Titov Naprijed* i *Na Vučevu*, Goranove *Jame* i ostalih partizan-

skih stihova, pokraj Popovićevih *Očiju* i poezije dvojice Franičevića, — stoji Kaštelanova lirika kao jedan od najzrelijih i najljudskijih plodova hrvatske lirike. *Tifusari* su svakako jedna od najherojskijih poema u kojima mučeničke, bolne oči vide stravične svjetove i naziru lirska svitanja, dok je *Jezero na Zelengori*, istovremeno i ljudski, i politički, i poetski manifest koji podjednakom snagom govori i umu i srcu. Prva poratna zbirka *Pijetao na krovu* (1950) ne predstavlja samo pjesnikovu »retrospektivu« nego snažan pogled u novo, upravo onako kako ga najavljuje i Kaštelanov izbor iz Tinove poezije *Rukovet* (1951) i Krležin Ljubljanski referat (1952). Sva kasnija Kaštelanova lirika, posebno *Biti ili ne* (1955), *Malo kamena i puno snova* (1957), sve do nedavne zbirke *Divlje oko* (1978), svjedoče o procesu kojemu je najjednostavnije i najpotpunije ime: zrelost. Kaštelan je svakako jedna od znamenitih pojava cjelokupne hrvatske lirike.

Duboka, ustreptala dramatičnost kojom pulzira njegov lirski govor našla je odraza i u dramskim tekstovima *Pijesak i pjena* (1961) i *Prazor* (1974). Prošavši kroz kušnju kritike i kazališne izvedbe, ti tekstovi očito svjedoče o činjenici da je Kaštelan ujedno i jedna od najzanimljivijih pojava modernoga poetskog teatra u hrvatskoj književnosti.

Nije čest slučaj da se u istoj osobi nađu i vrstan mislilac i tankoćutan lirik. Kaštelan je, međutim, podjednako zreo i kao književni teoretičar i kritičar. Njegova doktorska radnja o Lirici A. G. Matoša, idući za nekim Barčevim slutnjama kao i za čvrstim, nedvojbenim Krležinim ocjenama, predstavlja prvi naš potpuni i produbljeni prikaz ove znamenite i kontroverzne poetske pojave. Odbacivši retoričku zapjenjenost, toliko čestu u dotadašnjoj kritici Matoša uopće, Matoša pjesnika posebno, Kaštelan je — u času kad se u nas počela učvršćivati moderna stilistička kritika — dao izvrstan primjer znanstvene akribije i kritičke istančanosti. Isto valja reći za njegovu drugu kritičku knjigu, *Približavanja*, posvećenu lirici A. B. Šimića u kojoj, s razlogom i dokazima, ističe međuovisnost mašine i mašte, poezije i tehnike koje su, uostalom, povezane i drevnom grčkom etimologijom. Još jedan dokaz o nerazdvojnosti povijesnog, proizvodnog i pjesničkog čina u Kaštelanovu poetskom i teoretskom opusu.

POPIS RADOVA

Crveni konj (pjesme), Zagreb 1940.
Pijetao na krovu (pjesme), Zora, Zagreb 1950.
Biti ili ne (pjesme), Mladost, Zagreb 1955.
Malo kamena i puno snova (pjesme), Mladost, Zagreb 1957.
Čudo i smrt (proze), Naprijed, Zagreb 1960.
Skoplje u tvojim očima (poema), Naprijed, Zagreb 1963.
Izbor pjesama, SKZ, Beograd 1964.
Zvjezdana noć (pjesme), Š. K., Zagreb 1966.
Približavanje, prolegomena za liriku A. B. Šimića, Razlog, Zagreb 1970.

Izabrane pjesme, Rad, Beograd 1976.
Otvorena pjesma, Kragujevac 1977.
Divlje oko (pjesme), Znanje, Zagreb 1978.
Pijesak i pjena (dramski tekst), SZDK, Zagreb 1961.
Prazor (dramski tekst), Forum, Zagreb 1974.

U popisu radova navedene su samo objavljene knjige. Izostavljene su rasprave, eseji i članci objavljeni u časopisima i dnevnoj štampi, na televiziji i radiju.